

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ**

УДК 330.131.7:621.39 (001.817)

ЗАХАРЖЕВСЬКА АЛІНА АНАТОЛІВНА

**РОЗВИТОК УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ
ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність: 08.00.04. – Економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Київ – 2023

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Державному університеті телекомунікацій Міністерства освіти і науки України, м. Київ.

Науковий керівник :

доктор економічних наук, професор
Гудзь Олена Євгенівна,
Державний університет телекомунікацій,
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри менеджменту, м. Київ.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор
Дергачова Вікторія Вікторівна,
Національний технічний університет
України „Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського” Міністерства
освіти і науки України, завідувач кафедри
менеджменту підприємств, м. Київ;

доктор економічних наук, професор
Князєва Олена Альбертівна,
Державний університет інтелектуальних
технологій і зв'язку
Міністерства освіти і науки України,
завідувач кафедри економіки та цифрового
бізнесу, м. Одеса.

Захист відбудеться 23 березня 2023 р. об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.861.03 у Державному університеті телекомунікацій Міністерства освіти і науки України за адресою: 03680, м. Київ, Солом'янська, 7, конференц-зала.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного університету телекомунікацій МОН України за адресою: 03680, м. Київ, Солом'янська, 7.

Автореферат розісланий „20” лютого 2023 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради Д 26.861.03

О. М. Згурська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Стрімке зростання кількості збиткових та неплатоспроможних підприємств спричинили кризові деформації економічного простору України, зумовлені введенням жорсткого локдауну, спровокованого пандемією COVID-19, а потім запровадженням воєнного стану, як реакції на повномасштабну збройну агресію Російської Федерації проти України. Для того, щоб вистояти у ці непрості часи, телекомунікаційні підприємства ведуть пошук і опрацьовують нові стратегії, технології, інструменти, методи управління ризиками. Проте, вітчизняні реалії сьогодення унеможливають це завдання, оскільки, більшість телекомунікаційних підприємств, опирається на застарілу фрагментарну парадигму розвитку управління ризиками. Тому, формування нової концепції активізації розвитку управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах, яка передбачає необхідність докорінних якісних перетворень, перехід від невизначеності до зрілості, організаційної різноманітності й гнучкості, зміни пріоритетів і цінностей, набуває вагомого значення та актуалізується.

Безцінним надбанням щодо осмислення сутнісних аспектів і розробки методичних підходів стосовно розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств, вважаємо потужні фундаментальні напрацювання таких визнаних вчених як: І. Ансоф, Т. Балановська, Д. Баюра, С. Боняр, М. Верескун, О. Виноградова, В. Гранатуров, О. Гривківська, О. Гудзь, О. Гусєва, В. Дергачова, О. Десятнюк, О. Згурська, І. Зеліско, Н. Євтушенко, О. Князева, О. Карпенко, І. Ковшова, В. Колосок, Л. Лазоренко, С. Легомінова, М.Х. Мескон, Д. Никифорчук, Г. Осовська, І. Охрименко, О. Петрук, Н. Соловей, О. Сосновська, О. Старинець, І. Федун та інші. Високо оцінюючи їх наукові здобутки та незважаючи на масштаб накопичених по цій проблематиці знань, все ж бракує системного поглибленого розгляду теоретико-методологічних засад та обґрунтування науково-організаційних рекомендацій щодо розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств, враховуючи специфіку та особливості їх функціонування в нових економічних реаліях. Це й визначило наукову значимість, важливість та прикладну доцільність обраної теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідних робіт Навчально-наукового інституту Менеджменту та підприємництва Державного університету телекомунікацій за темами: „Методичні підходи щодо формування та реалізації сталого розвитку галузі зв'язку, інформації та інформатизації” (№0114U002053, 2014-2019 рр.) – в межах якої запропоновано напрями активізації розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств у реаліях сьогодення, „Методологічні засади побудови процесно-орієнтовного підприємства телекомунікацій” (№0114U001500, 2014-2019 рр.) – в межах якої умотивовано особливості, завдання й механізм управління ризиками телекомунікаційних підприємств і наукові підходи щодо діагностики його результативності та „Інноваційні засади розвитку телекомунікаційних

підприємств” (№ 0120U100021, 2020-2024 рр.) – у межах якої обґрунтовано стратегічний портфель розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств у нових економічних реаліях. Результати наукових досліджень відображені у розділах наукового звіту із зазначеної теми, підготовлених дисертантом індивідуально.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є поглиблення теоретико-методологічних засад та обґрунтування науково-організаційних рекомендацій щодо розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств у нових економічних реаліях.

Досягнення означеної мети зумовило вирішення наступних завдань:

розкрити сутнісну характеристику управління ризиками телекомунікаційного підприємства та уточнити наукові положення до формування його унікальної траєкторії розвитку;

встановити особливості механізму розвитку управління ризиками в підприємствах та запропонувати концепт його побудови;

удосконалити методичні підходи до діагностики розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств;

виявити тенденції розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств у нових економічних реаліях;

оцінити ключові чинники впливу та ефективність розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств;

обґрунтувати напрями активізації розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств;

розробити наукові підходи до модернізації механізму розвитку управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах;

запропонувати пул стратегічних орієнтирів розвитку управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах.

Об’єктом дослідження є сукупність управлінських та економічних процесів і явищ у телекомунікаційній сфері.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні засади розвитку управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах у нових економічних реаліях.

Методи дослідження. Теоретико-методологічним базисом дослідження слугували загальнонаукові та спеціальні методи пізнання економічних явищ і процесів, фундаментальні положення економічної теорії і ризикології та теорії управління підприємствами, загальнонаукові принципи. Для вирішення визначених завдань було використано метод дедукції (для формування логічної структури роботи у взаємозумовленості та взаємозв’язку її складових частин із предметом, об’єктом, метою та завданнями дослідження, метод індукції (при формуванні загальних висновків проведеного дослідження), метод наукової абстракції та теоретичного узагальнення – для визначення економічної сутності понять та дефініцій, діалектичний метод – для дослідження еволюції підходів, метод аналізу, синтезу і експертних оцінок – для розробки методичного забезпечення діагностики, виявлення тенденцій розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств, метод порівняння, ранжування та ієрархій – для

діагностики та порівняння пулу стратегічних орієнтирів розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств, особливостей їхньої реалізації та фільтрації, ситуаційний підхід – для визначення основних напрямів щодо активізації розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств; багатовимірний факторний аналіз – для визначення ключових чинників впливу на розвиток управління ризиками телекомунікаційних підприємств та опрацювання пропозицій щодо етапності проведення діагностики, розрахунково-конструктивний (при обґрунтуванні прогнозу рівня результативності управління стратегічними змінами телекомунікаційних підприємств в умовах цифрової трансформації та порівнянні прогнозних і фактичних результатів), табличний, діаграмний і графічний (при оцінюванні макро- і мікросередовища), економіко-статистичний (для виявлення причинно-наслідкових зв'язків), сценарний (для модернізації механізму розвитку управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах), кореляційних взаємозалежностей (при визначенні щільності між чинниками впливу й економічними показниками діяльності телекомунікаційних підприємств), метод математичного моделювання (для оптимізації розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств) та інші методи дослідження економічних та управлінських процесів і явищ.

Інформаційною основою дисертаційної роботи є нормативно-правові акти України, офіційні дані міністерств та відомств України, Державної служби статистики України, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, статистична та фінансова звітність досліджуваних телекомунікаційних підприємств, наукові розробки та рекомендації міжнародних організацій та вітчизняних і зарубіжних учених, нормативно-довідкова література, експертні оціночні судження аналітиків, фахівців і спеціалістів телекомунікаційної сфери, інформаційні ресурси мережі Internet, а також авторські узагальнення, розрахунки та спостереження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретико-методологічних засад та обґрунтуванні науково-організаційних рекомендацій щодо розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств у нових економічних реаліях. Наукову новизну виконаного дослідження визначають наступні результати:

удосконалено:

методичні підходи до діагностики розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств, які на відміну від існуючих, обґрунтовують організаційний контур і релевантність її здійснення з використанням ключових макро-, мезо- і мікро чинників, які впливають на розвиток управління ризиками на основі 4-ох елементної системи показників та розрахунків таксономічних індикаторів і критеріальної оцінки рівня розвитку з відповідними оціночними індексами, що дає змогу окреслити динаміку змін досліджуваних наборів показників, побудувати ієрархічну мультимодульну карту ризиків та визначити ефективність розвитку управління ризиками в телекомунікаційному підприємстві;

наукові підходи до формування антисипаційного управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах, що ґрунтуються на слабких та латентних сигналах щодо потенційних деформацій внутрішнього та коливань зовнішнього

середовища і охоплюють усі бізнес-комбінації підприємства для виявлення загроз, ризиків та ресурсних можливостей у будь-який часовий період та враховують альтернативні сценарії розвитку ризикових процесів задля забезпечення максимальної готовності підприємства до кожного зі сценаріїв;

методичні підходи до модернізації механізму розвитку управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах на основі поєднання та ієрархічного структурування контрольної-дозвільної комплаєнс-функції та запровадження проактивних методів управління, що притаманні управлінню ризиками на підґрунті антиципації та його інтеграції в загальне управління телекомунікаційного підприємства з врахуванням організаційної структури, поведінки, культури й бізнес-контексту, що є динамічним та ітеративним процесом;

науково-організаційний підхід до формування пулу стратегічних орієнтирів розвитку управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах, базисом яких є: гармонізація поєднання прибутку і величини ризику; максимум позитивних ефектів; оптимальна волатильність та ймовірність позитивного результату, що дозволило розробити кватровекторну модель розвитку управління ризиками на телекомунікаційних підприємствах та модель взаємозв'язку „стратегічні наміри-ризик” на принципах відновлення: 3В „Build Back Better” і 3Р „Priority of Private Providers”, з уточненням особливостей розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств на даний момент, а саме: ризики, пов'язані з воєнним та післявоєнним відновленням, ризики реструктуризації, модернізації та розвитку, інвестиційні ризики, комплаєнс- ризики, ІТ – ризики;

набули подальшого розвитку:

наукові положення до формування унікальної траєкторії розвитку управління ризиками для кожного телекомунікаційного підприємства, які на відміну від існуючих враховують специфіку його організаційного дизайну, обсяги діяльності, рівень діджиталізації, вплив ризикоформуєчих чинників, конкретизують площини витоків загроз та ризиків, що забезпечить обґрунтованість, об'єктивність і своєчасність прийняття адекватних управлінських заходів, сприятиме пошуку стратегічних альтернатив та імплементації превентивних управлінських рішень щодо мінімізації чи уникнення ризиків;

концепт побудови механізму розвитку управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах, принциповою відмінністю якого є врахування особливостей їх функціонування у системному зрізі (забезпечує цілісність механізму як системи з визначеною структурою (цілі, ресурси, засоби, процеси, способи), процесному зрізі (гарантує безперервність застосування адаптаційних заходів підприємства) й ситуаційному зрізі (сприяє постійному моніторингу зовнішнього та внутрішнього середовища з метою виявлення закономірностей і визначення характеру поведінки підприємства у відповідній ситуації) із включенням управлінської, функціональної, процесної, контрольної субсистем й відповідних технологічних, економічно-фінансових, організаційних, інформаційних, нормативно-регламентних інструментів і важелів та методів управління ризиками;

методичний інструментарій до побудови й конкретизації ієрархічної мультимодульної карти ризиків з використанням інтерв'ю, анкетування, формалізованих і неформалізованих опитувальників, спеціально зібраної інформації, досліджень тенденцій галузі, економічного моніторингу звітів підприємства тощо, що дозволяє наочно продемонструвати місце, роль і значення конкретного ризику, сприяє якісній ідентифікації та систематизації ризиків підприємства за пріоритетами, вагомістю, інтенсивністю, виявленню критичних чи катастрофічних ризиків, визначенню контурів управлінського впливу та ресурсних можливостей, окресленню часових горизонтів і пріоритетів, розробці альтернативних сценаріїв, прогнозів та плану заходів і моделюванню, що дасть змогу організувати відповідну команду, генерувати стратегічні конкурентні переваги й забезпечити економічну сталість функціонування телекомунікаційних підприємств до агресивних впливів зовнішнього оточення;

система принципів активізації розвитку управління ризиками з урахуванням специфіки телекомунікаційних підприємств, яка включає загально-управлінські, загальні принципи ризик-менеджменту та специфічні для телекомунікаційних підприємств принципи, що дало змогу побудувати трикутник напрямів активізації розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств, які взаємопов'язані між собою та охоплюють стадії процесу управління ризиками, використання яких сприятиме пошуку драйверів та своєчасному коригуванню напрямів активізації розвитку управління ризиками.

Практичне значення одержаних результатів. Наукові положення та прикладні рекомендації дисертації схвалені та прийняті до впровадження у роботі ТОВ „Воля-кабель” (довідка № 4-72/38 від 16 червня 2022 р.); ТОВ „Лайфселл” (довідка № 314-4/871 від 15 грудня 2021 р.); Інтернет Асоціація України (довідка № 136 від 7 грудня 2021 р.); ПАТ „Укртелеком” (довідка № № 642-12/7973 від 17 листопада 2021 р.); ТОВ „Інтелектуальні комунікації” (довідка № 546 від 22 вересня 2022 р.) та в навчальному процесі Навчально-наукового Інституту менеджменту та підприємництва Державного університету телекомунікацій при написанні кваліфікаційних наукових (курсівих, бакалаврських, магістерських) робіт, а також при викладанні навчальних дисциплін: „Управління ризиками”, „Антикризовий менеджмент”, „Стратегічний менеджмент”, „Сучасний ринок ТК” (довідка за № 35/962 від 01.11.2022 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом самостійного дослідження. Наукові положення, результати, висновки і пропозиції, що викладені в дисертації та виносяться на захист, отримані здобувачем особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використано лише ті ідеї та положення, які є результатом власних наукових досліджень.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення та практичні результати дисертаційної роботи доповідалися та обговорювалися на міжнародних і всеукраїнських наукових, науково-практичних та науково-

методичних конференціях, семінарах і круглих столах, зокрема: „Актуальні проблеми управління та економічного розвитку в умовах інформатизації суспільства” (м. Київ, 2016 р.), „Сучасні тенденції та перспективи розвитку системи управління в Україні та світі” (м. Київ, 2017 р.), „Телекомунікаційний простір XXI сторіччя: ринок, держава, бізнес” (м. Київ, 2019 р.), „Підприємницька, торговельна, біржова діяльність: тенденції, проблеми та перспективи розвитку” (м. Київ, 2020 р.), „The 8th International scientific and practical conference „Modern research in world science” (м. Львів, 2022 р.), „The 2nd International scientific and practical conference “Scientific progress: innovations, achievements and prospects” (м. Мюнхен, Німеччина, 2022 р.), „Актуальні проблеми економіки, фінансів, менеджменту і права” (м. Житомир, 2022 р.), „The 16-th International scientific and practical conference “Modern science: innovations and prospects” (Stockholm, Sweden, 2022), „VI Міжнародна наукова конференція „Від Балтики до Причорномор’я: формування сучасного економічного простору” (м. Рига, Латвія, 2022 р.), „V Міжнародна науково-практична конференція „Science and Innovation of Modern World” (м. Лондон, Великобританія, 2023 р.).

Публікації. Основні положення і результати дисертації викладено у 23 наукових працях, з яких 2 статті – у міжнародних наукометричних виданнях Scopus, 10 статей – у міжнародних наукометричних виданнях, та 11 тез наукових доповідей.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 266 сторінок. Робота містить 20 таблиць на 14 стор., 42 рисунки на 24 стор., 21 додаток на 39 стор. Список використаних джерел складається зі 204 найменувань на 21 стор.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** розкрито сутність і ступінь розв’язання науково-практичного завдання, обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано його мету та задачі, визначено об’єкт і предмет, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості щодо їх апробації.

У першому розділі „**Теоретичний базис розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств**” – розкрито сутнісну характеристику управління ризиками телекомунікаційного підприємства й уточнено наукові положення щодо формування його унікальної траєкторії розвитку, встановлено особливості механізму розвитку управління ризиками та запропоновано концепт його побудови в телекомунікаційних підприємствах, удосконалено методичні підходи до діагностики розвитку управління ризиками в них.

З’ясовано, що ризик необхідно розглядати у контексті інтегрального підходу, що враховує багатоаспектність та змістовність цієї категорії. Обґрунтовано, що розвиток управління ризиками підприємства – це динамічний процес трансформації якісного та кількісного стану управлінської системи під впливом дії ризиків внутрішнього та зовнішнього середовища, що

передбачає формування нових характеристик і властивостей управлінської архітектури з використанням ситуаційної адаптації до кризових умов функціонування. Опрацьовано наукові положення до формування унікальної траєкторії розвитку управління ризиками для кожного телекомунікаційного підприємства. На основі загальної теорії оптимізації розвитку побудовано алгоритм вибору оптимальної траєкторії розвитку управління ризиками телекомунікаційного підприємства, що є доцільним для реалізації за будь-якого асортименту ризиків та інформаційного забезпечення траєкторної фази: $\Delta\varphi_1, \Delta\varphi_2, \dots, \Delta\varphi_m$:

$$\begin{aligned} & \cos\Delta\varphi_i (X_{n-1}X_n + Y_{n-1}Y_n) + \sin\Delta\varphi_i (X_{n-1}Y_n - Y_{n-1}X_n) > \\ & > \cos\Delta\varphi_j (X_{n-1}X_n + Y_{n-1}Y_n) + \sin\Delta\varphi_j (X_{n-1}Y_n - Y_{n-1}X_n), \end{aligned} \quad (1)$$

$j=1, 2, \dots, m; j \neq i.$

Тоді можна розрахувати параметри X і Y , а, можливі проекції визначити за тригонометричною функцією $\Delta\varphi_{n\xi}$ між векторами впливу ризиків n і $(n-1)$ - та їх інтенсивності дії:

$$\left. \begin{aligned} \cos\Delta\varphi_{n\xi} &= \frac{X_{n-1}X_n + Y_{n-1}Y_n}{\sqrt{X_{n-1}^2 + Y_{n-1}^2} \sqrt{X_n^2 + Y_n^2}}, \\ \sin\Delta\varphi_{n\xi} &= \frac{X_{n-1}Y_n - Y_{n-1}X_n}{\sqrt{X_{n-1}^2 + Y_{n-1}^2} \sqrt{X_n^2 + Y_n^2}}. \end{aligned} \right\} \quad (2)$$

Виявлено, що особливості функціонування телекомунікаційних підприємств здійснюють відчутний вплив на процеси управління їх ризиками. Обґрунтовано, доцільність побудови механізму розвитку управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах (рис. 1). Для гармонізації сукупності методів управління ризиками, розроблено, алгоритм, який можна використати для конкретного телекомунікаційного підприємства враховуючи варіанти коливальності та інтенсивності різних ризиків $\Delta\varphi_1 = 0$ и $\Delta\varphi_2 = \pi$:

$$\begin{aligned} J &= \operatorname{sgn} \left\{ \left[\int_0^{2T} x(t) \sin \omega t dt \right]^2 + \left[\int_0^{2T} x(t) \cos \omega t dt \right]^2 - \right. \\ & \quad \left. - \left[\int_0^{2T} x(t) \sin \omega t \left(\operatorname{sgn} \sin \frac{\pi}{T} t \right) dt \right]^2 - \right. \\ & \quad \left. - \left[\int_0^{2T} x(t) \cos \omega t \left(\operatorname{sgn} \sin \frac{\pi}{T} t \right) dt \right]^2 \right\}. \end{aligned} \quad (3)$$

Передбачувані коливання:

$f_1(t) = \sin \omega t$, $f_2(t) = \cos \omega t$, $f_3(t) = \sin \omega t \operatorname{sgn} \sin(\pi t / T)$, $f_4(t) = \cos \omega t \operatorname{sgn} \sin(\pi t / T)$,
формується за допомогою статистичних спостережень (Γ) і експертних оцінок на $\pi/2$, та з використанням коефіцієнтів відхилень (Π_1 и Π_2).

Доведено, необхідність здійснення діагностики розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств на удосконалених методичних підходах для виявлення проблемних зон.

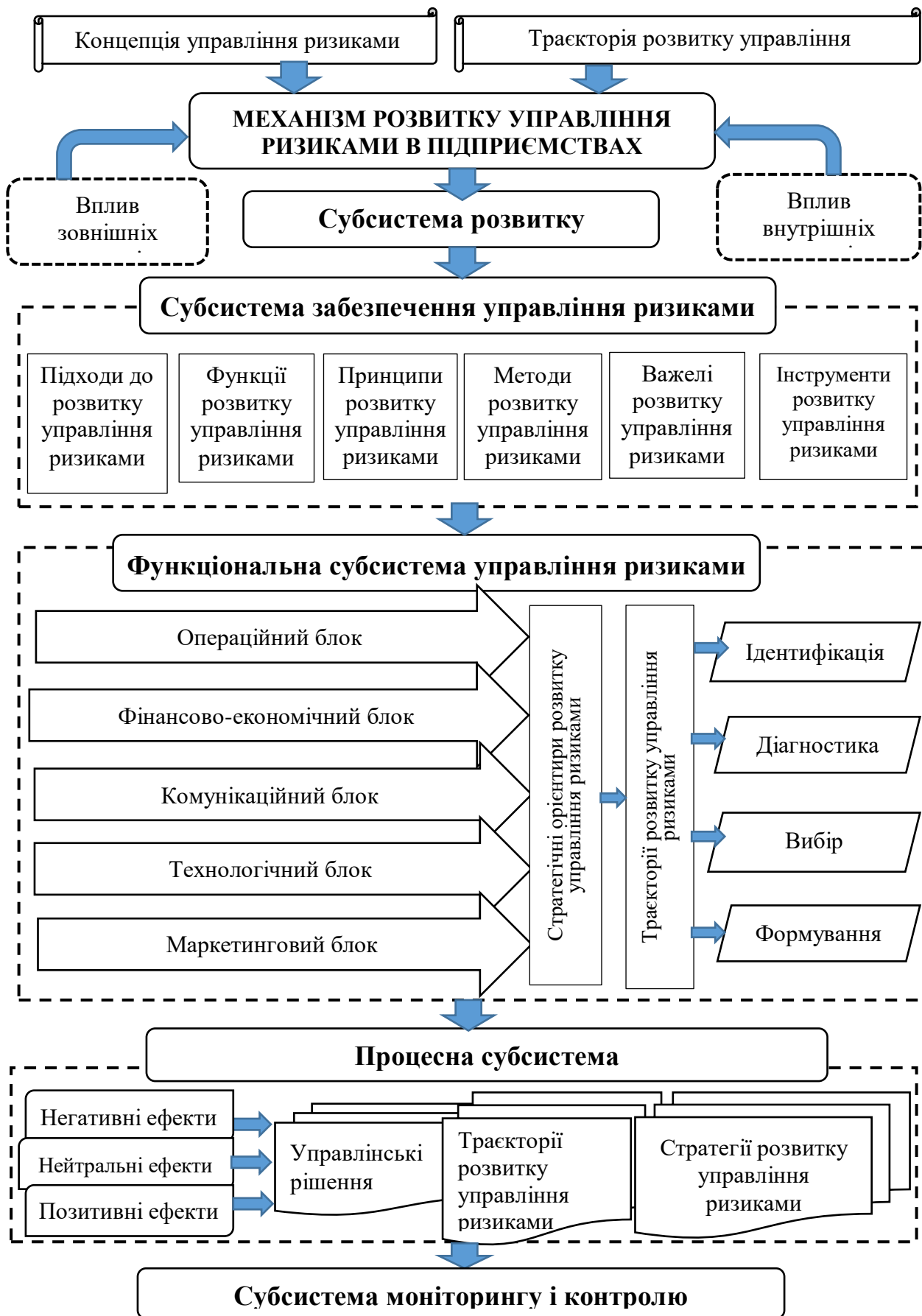

Рис. 1. Концепт побудови механізму розвитку управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах

На основі розроблених підходів до організації управління ризиками телекомунікаційних підприємств обґрунтовано критерії та показники оцінки рівня розвитку управління ними. Запропоновано методичний інструментарій до побудови й конкретизації ієрархічної мультимодульної карти ризиків. Обґрунтовано організаційний контур діагностики розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств. Якісною відмінністю розроблених пропозицій щодо діагностики розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств є те, що він дає змогу, на підставі обґрунтованих інструментів, методів, етапів діагностики, запропонованих коефіцієнтів та їх нормативних значень, шляхом застосування методу вирішення багатокритеріальних задач, своєчасно передбачити ризикові явища та обирати оптимальні механізми і методи їх нейтралізації чи мінімізації.

У другому розділі **„Діагностика розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств”** – охарактеризовано стан і виявлено тенденції розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств, оцінено ключові чинники впливу та ефективність розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств у нових економічних реаліях.

Встановлено, що у цілому телекомунікаційні підприємства України мають позитивні тенденції та перспективи розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств у нових економічних реаліях. Доведено, що розвиток управління ризиків у телекомунікаційних підприємствах, пов'язаний із ресурсними обмеженнями, тобто важливою умовою є отримання прибутків і ефективності їх діяльності, оскільки розвиток управління ризиками істотно залежить від кількості та обсягів наявних ресурсів – інтелектуальних, енергетичних, матеріальних, фінансових та інформаційних, від гостроти конкуренції та вимог споживачів до якості і вартості телекомунікаційних послуг, від безпекових заходів та зовнішньополітичного оточення, що пов'язано з існуючими можливими кібератаками на ресурси, інфраструктурні системи та технології, використанням не сумлінних інструментів конкурентної боротьби та цифровізації великих даних, ресурсів та інформації. У 2021 році телекомунікаційна сфера України була представлена 234188 економічними суб'єктами (в яких працює 165560 осіб, що складає 2,2 % від усіх працюючих. При цьому рівень середньомісячної заробітної плати у телекомунікаційних підприємствах вищий за аналогічний рівень середньої заробітної плати по Україні на 20-40% у 2011-2019 роках і на 55% за 2020 та 2021 роки).

Апробацію, сформованої системи індикаторів оцінки впливу ключових чинників на розвиток управління ризиками, було здійснено на прикладі телекомунікаційних підприємств: ПрАТ „Київстар”, ПрАТ „ВФ Україна”, АТ „Укртелеком”, ТОВ „Lifesell”. Розраховано значення інтегрованих оцінок внутрішніх можливостей щодо підвищення розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств за концептами: „Фінансово-економічні чинники”, „Чинники цифровізації”, „Еколого-енергетичні чинники”, „Чинники інтелектуалізації діяльності” телекомунікаційних підприємств (табл. 1). Здійснено оцінку рівня організації управління ризиками телекомунікаційних підприємств. Аналіз показав, що найменш розвинутими для досліджених

підприємств виявилися управлінські аспекти, пов'язані з цифровізацією оцінки і прогнозування ризиків на основі сучасних інтегрованих програмних рішень, а також рівень розвитку корпоративної культури.

Таблиця 1

Значення інтегрованих оцінок внутрішніх можливостей щодо підвищення розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств (за концептами) у 2019-2020 роках, (коєф.)

Назва підприємства	Концепти впливу ключових чинників на розвиток управління ризиками							
	Фінансово-економічні чинники		Чинники цифровізації		Еколого-енергетичні чинники		Чинники інтелектуалізації діяльності	
	2019р.	2020р.	2019р.	2020р.	2019р.	2020р.	2019р.	2020р.
ПрАТ „Київстар”	0,771	0,706	0,872	0,896	0,415	0,488	0,647	0,743
ПрАТ „ВФ Україна”	0,682	0,692	0,816	0,837	0,455	0,373	0,634	0,741
АТ „Укртелеком”	0,68	0,597	0,766	0,732	0,464	0,523	0,437	0,329
ТОВ „Lifesell”	0,453	0,538	0,782	0,812	0,321	0,354	0,611	0,701
Середнє значення	0,647	0,633	0,809	0,819	0,414	0,435	0,582	0,629

Примітка: складено автором на основі розрахунків

Результати апробації переконують, що розвиток управління ризиками зазначених підприємств гальмується через недостатнє використання значної частини ресурсного та інтелектуального потенціалів та порушення стійкості їх економічного функціонування. Жодне телекомунікаційне підприємство досліджуваної сукупності не досягає високого чи достатнього рівня стійкості до кризи. При цьому слід зазначити, що в 2020 році намітилася позитивна тенденція підвищення рівня внутрішньої стійкості до ризиків: рівень нижче середнього був характерний тільки для АТ „Укртелеком”.

Дослідження методів провідних телекомунікаційних вітчизняних підприємств за 2016-2021 роки демонструють, що ключовими чинниками недосконалості їх системи управління ризиками слід вважати неадекватність та несвоечасність вибору та використання методів управління ризиків, що не дає змогу своєчасно ухвалювати відповідні управлінські заходи.

На основі розробленого науково-методичного підходу було розраховано коефіцієнт ефективності розвитку управління ризиками і визначено рівень ефективності (табл. 2).

Як показали результати розрахунків, найвищий рівень розвитку управління ризиками і найменш „радикальний” фокус змін до стратегії ризик-менеджменту має ПрАТ „Київстар”. Означене підприємство має прогресивний рівень організації управління ризиками, найвищий серед досліджуваних підприємств рівень економічної стійкості і найкращий коефіцієнт ефективності розвитку управління ризиками.

Таблиця 2

Визначення ефективності розвитку управління ризиками
телекомунікаційних підприємств

Найменування показника	ПрАТ „Київстар”		ПрАТ „ВФ Україна”		ТОВ „Lifesell”		АТ „Укртелеком”	
	рік							
	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020
Інтегральний показник рівня організації управління ризиками (K_{our})	0,656	0,704	0,640	0,662	0,562	0,662	0,528	0,552
Інтегральний показник рівня економічної стійкості з урахуванням факторів ризику ($E_{сmp}$)	0,751	0,709	0,705	0,681	0,461	0,708	0,678	0,635
Відстань інтегрального показника управління ризиками у різні періоди t від його максимального значення (C_{t0})	0,221	0,228	0,278	0,286	0,265	0,271	0,304	0,311
Середнє значення відстані (\bar{C}_0)	0,862	0,941	0,867	0,851	0,604	0,763	0,597	0,626
Коефіцієнт ефективності розвитку управління ризиками (d_t)	0,744	0,758	0,679	0,664	0,561	0,645	0,491	0,503
Кластер підприємства	В3	С3	В3	В3	В2	В3	В3	В3
Рівень ефективності розвитку управління ризиками	Висо-кий	Висо-кий	Вище серед-нього	Вище серед-нього	Серед-ній	Вище серед-нього	Серед-ній	Серед-ній

У третьому розділі „Концептуальні засади активізації розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств” – обґрунтовано напрями активізації розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств, розроблено наукові підходи до модернізації механізму та запропоновано пул стратегічних орієнтирів розвитку управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах.

Кризові деформації економічного простору, зумовлені воєнним станом, постковідними явищами, глобалізаційними й інтеграційними процесами пояснюють необхідність докорінних якісних перетворень щодо активізації розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств. Запропоновано авторське визначення поняття „активізація розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств”. Проаналізовано принципи управління ризиками на підприємствах згідно з міжнародними стандартами, відомих моделей світових компаній та науковців, що дозволило уточнити систему принципів активізації розвитку управління ризиками з урахуванням

специфіки телекомунікаційних підприємств та побудувати трикутник напрямів активізації розвитку їх управління ризиками (рис. 2).

Рис. 2. Трикутник напрямів активізації управління ризиками телекомунікаційних підприємств

Розроблені наукові підходи до формування антисипаційного управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах та побудовано алгоритм антисипаційного управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах за допомогою m -слабкого сигналу з довільним впливом коливань $\alpha_1, \alpha_2, \dots, \alpha_m$ і сукупністю ризиків $\varphi_1, \varphi_2, \dots, \varphi_m$. За таких умов i -й варіант за слабкого сигналу матиме вигляд:

$$S_i(t) = \alpha_i \sin(\omega t + \varphi_i), \quad i = 1, 2, \dots, m. \quad (4)$$

або, алгоритм антисипаційного управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах можна представити:

$$i = \arg \min_j [(X_0 - X_j)^2 + (Y_0 - Y_j)^2]; \quad j = 1, 2, \dots, m. \quad (5)$$

Якщо слабкий сигнал ризику відбувається на інтервалі N , тоді він $S_1(t)$ із гаусівським шумом матиме правдоподібне сприйняття X_1 і Y_1 :

$$\tilde{X}_1 = \frac{1}{N} \sum_{n=1}^N X_{0n}; \quad \tilde{Y}_1 = \frac{1}{N} \sum_{n=1}^N Y_{0n}, \quad (6)$$

де X_{0n} і Y_{0n} – проекції коливань (3.3) на інтервалі n -й.

Запропоновано науковий підхід до модернізації механізму розвитку управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах.

Доведено доцільність використання оптимізації динамічного, лінійного програмування й економіко-математичне моделювання для оцінки масштабів ризикових процесів підприємства та їх наслідків, що дасть змогу використати її при здійсненні діагностики ризикозахищеності підприємства, виявленні тенденцій розвитку ризикових подій, оцінюванні результативності методів управління ризиками та ухвалення відповідних управлінських заходів. Так, при дії сукупності ризиків за визначеної альтернативи слабого сигналу гармонійна система проактивних методів буде мати вигляд:

$$X_{1n} = \frac{1}{5}(2X_{0n} + Y_{0n}); Y_{1n} = \frac{1}{5}(2Y_{0n} - X_{0n}). \quad (7)$$

Даний алгоритм відбору та використання проактивних методів управління ризиками апробовано на досліджуваних телекомунікаційних підприємствах.

Визначено мету та правила формування стратегічних орієнтирів управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах. Встановлено чинники від яких залежить успіх стратегічних орієнтирів управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах та етапи їх формування. Розроблено ключові завдання для керівників та спеціалістів телекомунікаційних підприємств на різних управлінських ієрархічних рівнях. Окреслено ризик-стратегії телекомунікаційних підприємств щодо уникнення ризиків, збереження / прийняття ризику, зниження ризику, перерозподілу чи передачі ризику. Формуючи сучасні пули стратегічних орієнтирів розвитку управління ризиками, доцільно використовувати різноманітні їх ансамблі, що підвищують ризикозахищеність телекомунікаційних підприємств.

Для стратегічних орієнтирів з однаковою ефективністю алгоритм можна окреслити:

$$\int X(t)S_i(t)dt \langle \int X(t)S_j(t)dt. \quad (8)$$

За таких умов індекс ризикостійкості дорівнює:

$$a_c = \frac{d}{2\sqrt{E_{\delta c}}} = \sqrt{\frac{M \log_2 M}{2 \sum_{i=1}^{N/2} (2i-1)^2}}. \quad (9)$$

Максимальна ефективність стратегічного орієнтиру визначається:

$$E_M = \frac{[(M-1)d]^2}{4}. \quad (10)$$

Тоді індекс ризикостійкості за максимальної ефективності дорівнює:

$$a_M = \frac{d}{2\sqrt{E_{\delta \max}}} = \sqrt{\frac{\log_2 M}{(M-1)^2}}. \quad (11)$$

Побудовано криві ймовірності похибки при оптимальному формуванні пула стратегічних орієнтирів розвитку управління ризиками на прикладі досліджуваних телекомунікаційних підприємств та прогнозні індекси ризикостійкості за різними ансамблями стратегічних орієнтирів.

Удосконалені наукові підходи до формування пулу стратегічних орієнтирів управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах. Модель взаємозв'язку „стратегічні наміри-ризика” представлена на рисунку 3.

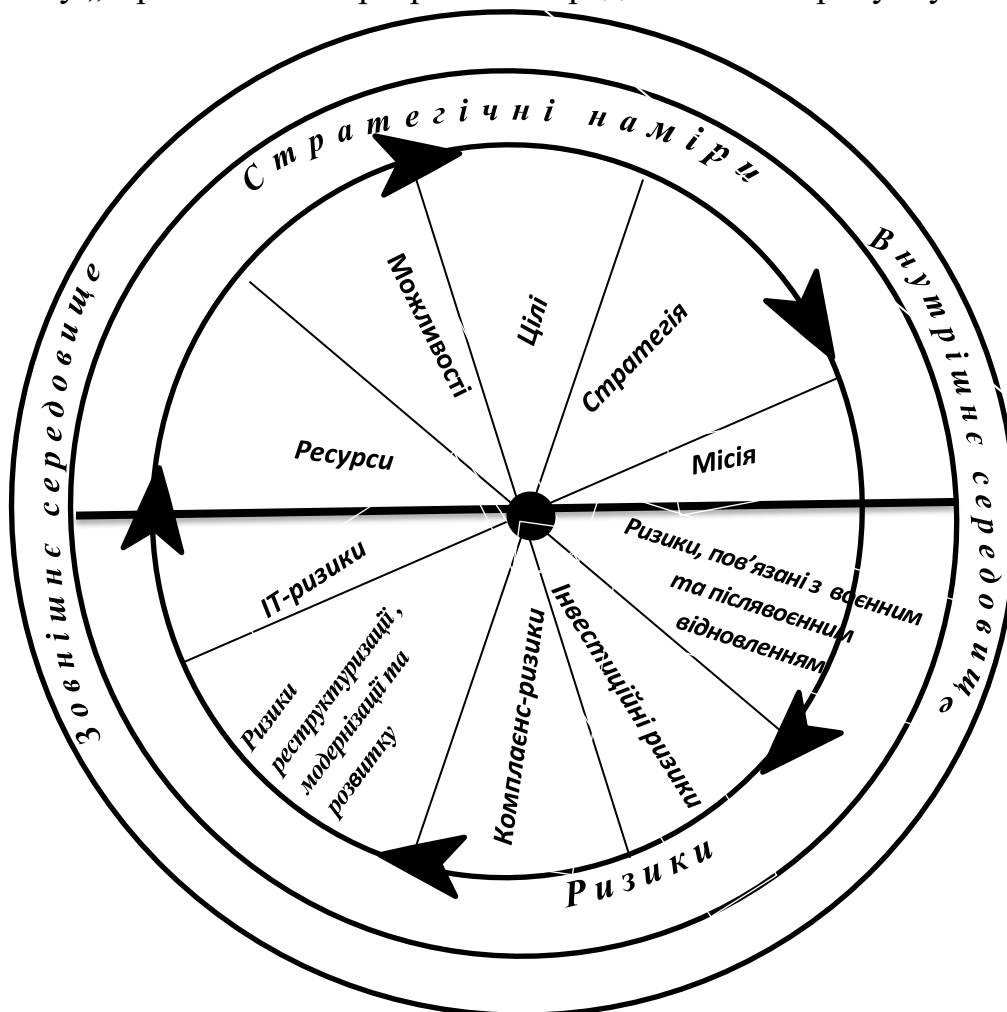

Рис. 3. Модель взаємозв'язку „стратегічні наміри-ризика” з уточненням ризиків стратегічного розвитку телекомунікаційних підприємств

Дану модель яка демонструє, що прийняття рішень у площині стратегічних намірів призводить до виникнення ризиків і, навпаки, управління ризиками впливає на процес досягнення стратегічних намірів, розвинено з уточненням особливостей розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств на даний момент, а саме: ризики, пов'язані з воєнним та післявоєнним відновленням, ризики реструктуризації, модернізації та розвитку, інвестиційні ризики, комплаєнс - ризики, ІТ – ризики.

ВИСНОВКИ

У дисертації поглиблено теоретико-методологічні засади та обґрунтовано науково-організаційні рекомендації щодо розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств у нових економічних реаліях, що сприятиме підвищенню їх ризикозахищеності та конкурентоспроможності у стратегічному горизонті. Результати проведеного наукового дослідження дають змогу

сформулювати висновки концептуального, теоретичного, методологічного та прикладного характеру.

1. З'ясовано, що традиційні класичні наукові постулати щодо сутнісних аспектів категорії „ризик” стали перепорою і вказують на глибокі протиріччя між існуючими науковими теоріями та практикою, що пояснює необхідність впровадження управління ризиками телекомунікаційних підприємств та його розвиток. Запропоновані наукові положення до формування унікальної траєкторії розвитку управління ризиками для кожного телекомунікаційного підприємства сприятимуть пошуку стратегічних альтернатив та імплементації превентивних управлінських рішень щодо мінімізації чи уникнення ризиків та дозволять точніше обрати специфічний методичний інструментарій управління ризиками для кожного телекомунікаційного підприємства.

2. Доведено, що механізм розвитку управління ризиками необхідно розуміти як динамічну сукупність взаємопов'язаних субсистем, інструментів, методів та важелів. Змістове наповнення і структура кожної із субсистем механізму розвитком управління ризиками залежить від типу телекомунікаційного підприємства, сфери, масштабів і результатів його діяльності, ступеня впливу чинників зовнішнього і внутрішнього середовища. Умотивовано, що для визначення конкретних методів управління ризиком, слід зважати на: складність алгоритмів операційних бізнес-процесів; адаптивність організаційного дизайну; обсяг інформаційних потоків; технологічні вимоги та компоненти й рівень діджиталізації; кількість мереж, вузлів, партнерів і клієнтів; ефективність комунікаційних ланцюгів взаємодії; обмеження й виклики та пріоритети й можливості; хиткість і гнучкість зовнішнього середовища; рівень компетенцій кадрів; параметри часових, ресурсних та організаційних контурів. Обґрунтовано, що реалізація розвинутого концепту побудови механізму розвитку управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах, вагомо впливатиме на ефективність функціонування телекомунікаційного підприємства відповідно до його мети та обраної стратегії поступу, що зорієнтує менеджерів та працівників на активну й цілеспрямовану діяльність щодо підвищення конкурентних можливостей, зростання прибутків у довгостроковій перспективі, сприятиме ухваленню необхідних рішень.

3. З'ясовано, що для превентивного гальмування розгортання ризикових процесів та явищ у телекомунікаційних підприємствах необхідно виявляти, ідентифікувати та оцінювати ризики за допомогою здійснення діагностики та побудови сигнальної ієрархічної мультимодульної карти ризиків. Розроблено організаційний контур і доведено релевантність здійснення діагностики з використанням ключових макро-, мезо- і мікро чинників, що дає змогу своєчасно передбачити ризикові явища та обирати оптимальні механізми і методи їх нейтралізації чи мінімізації. Аргументовано, що побудова й конкретизація сигнальної ієрархічної мультимодульної карти ризиків дозволить мати своєчасну об'єктивну ідентифікацію про стан ризикозахищеності телекомунікаційних підприємств та моделювати альтернативні траєкторії розвитку для досягнення бажаних результатів, організувати відповідну

команду, генерувати стратегічні конкурентні переваги за агресивних впливів зовнішнього оточення.

4. Виявлено тенденції розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств у нових економічних реаліях та окреслено особливості, основні проблеми й ризики їх діяльності, викликані війною. Так, у 2015 році рівень збитковості склав 8,2%, у 2021 році цей показник набув прибутковості і рентабельності телекомунікаційних підприємств значно зросла до 17,8%. У 2021 р. порівняно з 2017 роком індекс автономії знизився з 0,414 до 0,263, а індекс покриття відповідно знизився з 0,705 до 0,356, тобто майже вдвічі, що вказує на генерування додаткових ризиків. Використовуючи кваліметрию ризиків досліджуваних телекомунікаційних підприємств, здійсненої на основі ієрархічної мультимодульної карти ризиків за допомогою коефіцієнту конкордації визначено, що найвпливовішими ризиками є технологічні (93 %), діджиталізації (64%), виробничі (51%) та підприємницький ризик (45%). Водночас досить гостро виникла проблема загрози кіберризиків (38%) та інвестиційних ризиків (25%).

5. Оцінено ключові чинники впливу на розвиток управління ризиками на прикладі: ПрАТ „Київстар”, ПрАТ „ВФ Україна”, АТ „Укртелеком”, ТОВ „Lifesell” через значення інтегрованих оцінок внутрішніх можливостей щодо підвищення розвитку управління ризиками за концептами: „фінансово-економічні чинники”, „чинники цифровізації”, „еколого-енергетичні чинники” й „чинники інтелектуалізації діяльності”. Встановлено, що нині, застосування методів управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах зводиться до диверсифікації, страхування та формування резервів і запасів. Розрахунки засвідчили, що найвищий рівень ефективності розвитку управління ризиками і найменш „радикальний” фокус змін до стратегії ризик-менеджменту серед досліджуваних підприємств має ПрАТ „Київстар”. Вище середнього рівня розвитку управління ризиками мають ПрАТ „ВФ Україна” (2 місце) та ТОВ „Lifesell” (3 місце). Середній рівень розвитку управління ризиками демонструє АТ „Укртелеком” (4 місце).

6. Уточнено систему принципів активізації розвитку управління ризиками з урахуванням специфіки телекомунікаційних підприємств і на цій основі побудовано трикутник напрямів активізації розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств, які взаємопов’язані між собою та охоплюють стадії процесу управління ризиками, використання яких сприятиме пошуку драйверів та своєчасному коригуванню напрямів активізації розвитку управління ризиками, що буде підґрунтям для ухвалення результативних своєчасних тактичних і стратегічних інструментів і заходів для розвитку управління ризиками й дозволить мінімізувати ризики за визначеними часовими періодами на усіх ієрархічних управлінських рівнях. Розроблені наукові підходи до формування антисипаційного управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах, на практиці сприятимуть динамізму пошуку й формуванню резервів і запасів для стабільного розвитку підприємства та дозволять йому адекватно реагувати на турбулентні ризикові явища й виклики сьогодення

7. Запропоновано науковий підхід до модернізації механізму розвитку управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах що сприятиме розробці комплексу стратегічних рішень та альтернативних сценаріїв, зорієнтованих на забезпечення спектральної гнучкості ризикозахищеності телекомунікаційних підприємств за допомогою передбачення та нівелювання різноманітних ризикових явищ та побудови надійних інформаційних і комунікаційних ланцюгів. При цьому, перевагою проактивних методів управління ризиками слід вважати, що вони враховують специфіку діяльності телекомунікаційних підприємств та передбачають градацію відповідних заходів щодо зниження ризиків за пріоритетністю, що дозволить розв'язати проблему виживання та використати потенційні можливості телекомунікаційного підприємства щодо його стабільного успішного розвитку в стратегічному горизонті.

8. Встановлено нові виклики та загрози, з якими стикаються телекомунікаційні підприємства з початку війни: ризики руйнування телекомунікаційної інфраструктури, відновлювальні роботи, розмінування, міграція персоналу, зниження платоспроможності населення, інвестиційні ризики тощо. Виявлено, що у більшості телекомунікаційних підприємств не сформовано стратегічних орієнтирів розвитку управління ризиками та відсутні регламенти реагування на загрози й ризикові процеси. Удосконалені наукові підходи до формування пулу стратегічних орієнтирів управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах зумовлюють низку переваг, а саме: можливість поглибленого цілевстановлення для досягнення кінцевої мети існування підприємства, розроблення найменш ризикованого стратегічного набору та дієвої системи показників результативності його діяльності, підвищення ефективності управління ризиками, адаптацію до змін зовнішнього та внутрішнього середовища, підвищення гнучкості бізнес-моделі, ідентифікацію кожним працівником своєї ролі в досягненні стратегічної мети.

Обґрунтованість проведеного наукового дослідження й ключових наукових результатів та доцільність використання запропонованих концептуальних положень, теоретичних підходів, методологічного інструментарію та прикладних організаційних рекомендацій щодо розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств у нових економічних реаліях підтверджена практичним досвідом телекомунікаційних підприємств, що засвідчено відповідними актами впровадження.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Захаржевська А. А. Гусева О.Ю. Діагностика розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств. *Бізнес-інформ.* № 12. 2022. С. 133–140. (0,68 д. а., особистий внесок здобувача: сформовано систему показників щодо ідентифікації розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств – 0,56 д.а.).
2. Захаржевська А. А. Управління ризиками телекомунікаційних підприємств: сутнісні аспекти. *Економіка. Менеджмент. Бізнес.* № 1-2 (39), 2022. С. 69–74 (0,42 друк. арк.).

3. Захаржевська А. А., Зеліско І. М. Глобалізаційні імперативи діагностики розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств. *Управління змінами та інновації* № (4), 2022. С.9–13 (0,64 д. а., особистий внесок здобувача: розкрито імперативи діагностики розвитку управління ризиками та ідентифікації складових телекомунікаційних підприємств – 0,52 д.а.).
4. Захаржевська А. А., Голобородько А. Ю. Тенденції розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств. *Ефективна економіка*. № (11), 2022 р. С. 1-17 (0,58 д. а., особистий внесок здобувача: виявлено та охарактеризовано тенденції розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств в сучасних умовах – 0,46 д.а.).
5. Захаржевська А. А., Гудзь О.Є. Проактивні методи управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах та їх результативність. *Підприємництво і торгівля*. №(34), 2022. С. (0,68 д. а., особистий внесок здобувача: обґрунтовано доцільність використання проактивних методів управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах та окреслено їх результативність – 0,58 д.а.).
6. Захаржевська А. А., Хаврова К.С. Система індикаторів оцінки ключових факторів впливу на розвиток управління ризиками телекомунікаційних підприємств. *Бізнес-навігатор*. Вип.3 (70). 2022. С. 82–86 (0,46 д. а., особистий внесок здобувача: сформовано індикатори оцінки ключових факторів впливу на розвиток управління ризиками телекомунікаційних підприємств – 0,38 д.а.).
7. Захаржевська А. А., Євтушенко Н.О. Особливості формування механізму розвитку управління ризиками в підприємствах. *Економічний простір*. № (182), 2022 С. 61 – 66. (0,66 д. а., особистий внесок здобувача: розкрито особливості побудови механізму розвитку управління ризиками в підприємствах – 0,54 д.а.)
8. Zakhazhevska A., Al-Ababneh Hassan Ali, Borisova V., Tkachenko P., Andrusiak N. Performance of Artificial Intelligence Technologies in Banking. *WSEAS TRANSACTIONS on BUSINESS and ECONOMICS*. Vol. 20, 2023, pp.307–317 (0,78 д. а., особистий внесок здобувача: розкрито можливості технологій штучного інтелекту в управлінні ризиками – 0,34 д.а.).
9. Zakhazhevska A., Vynogradova O., Drokina N. Directions of activation of risk management of telecommunications enterprises in Ukraine in martial law and post-war conditions. *Acta Scientiarum Polonorum. Oeconomia*, 28(4), 2022. (0,67 д. а., особистий внесок здобувача: окреслено напрямки активізації ризик-менеджменту телекомунікаційних підприємств в Україні – 0,55 д.а.).
10. Zakhazhevska A., Zghurska O., Malik M., Baidala V., Somkina T., Kubiv S., Huzhavina I., Sukhostavets A., Kulik A. Modelling the influence of the environmental factor on ensuring the sustainability of Ukraine's food security. *Journal of Hygienic Engineering and Design*. Vol.40, 2022, pp. 191–200 (0,74 д. а., особистий внесок здобувача: здійснено моделювання впливу екологічних ризиків на забезпечення економічної стійкості підприємств– 0,26 д.а.).
11. Zakhazhevska A. A. Formation of strategic guidelines for risk management in telecommunications enterprises. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. № 3-4 (40), 2022. С. 54–61 (друк. арк.).
12. Zakhazhevska A., Vynogradova O., Pysar N. The formation of strategic portfolio of the development of risk management in telecommunications enterprises during martial

law and post-war conditions. *Technology Audit and Production Reserves, Economics of enterprises. Macroeconomics Vol.№6(4(68),2022 P.12–16* (0,64 д. а., особистий внесок здобувача: розроблено пропозиції щодо формування стратегічного портфеля розвитку ризик-менеджменту на телекомунікаційних підприємствах – 0,48 д.а.)

Опубліковані праці апробаційного характеру:

13. Захаржевська А. А. Аналіз розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств України за основними міжнародними індексами рівня розвитку. *The 16th International scientific and practical conference “Modern science: innovations and prospects”* (December 11-13, 2022) SSPG Publish, Stockholm, Sweden. 2022. 547 p, P.453–458 (0,18 д. а.).

14. Захаржевська А. А. Напрями розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств в нових економічних реаліях. *Актуальні проблеми управління та економічного розвитку в умовах інформатизації суспільства*: матер. наук.-практ. конф. (м. Київ, 20 грудня 2016 р.). Київ. ДУТ, ННІМП, 2016. 170 с. С. 22–23 (0,18 д.а.).

15. Захаржевська А. А. Принципи побудови механізму розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств. *Телекомунікаційний простір XXI сторіччя: ринок, держава, бізнес*: матер. І міжнар. науково-практ. конф. (м. Київ, 18-19 грудня 2019 р.). Київ. ННІМП, ДУТ, 2019. 372 с. С. 288–290 (0,22 д.а.).

16. Захаржевська А. А., Гудзь О. Є. Завдання антисипаційного управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах. *VI Міжнародна наукова конференція на тему «Від Балтики до Причорномор'я: формування сучасного економічного простору»*. Балтійський науково-дослідний інститут проблем трансформації економічного простору. Рига. Латвія. 9-10 грудня 2022 р. (0,22 д. а., особистий внесок здобувача: обґрунтовано завдання антисипаційного управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах – 0,18 д. а.).

17. Захаржевська А. А., Гудзь О. Є. Методи управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах на проактивній основі. *Актуальні проблеми економіки, фінансів, менеджменту і права: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції* (Житомир, 2 грудня 2022 р.): у 2 ч. Житомир: ЦФЕНД, 2022. Ч. 2. 59 с. С.45–46 (0,21 д. а., особистий внесок здобувача: аргументовано використання методів управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах на проактивній основі – 0,19 д.а.).

18. Захаржевська А. А. Результативність управління ризиками телекомунікаційних підприємств. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку системи управління в Україні та світі*: матер. міжнар. науково-практ. конф. (м. Київ, 16-17.03. 2017). Київ. ДУТ, 2017. 257 с. С. 29–30 (0,20 д.а.).

19. Захаржевська А. А. Сутнісні характеристики управління ризиками телекомунікаційних підприємств. *The 8th International scientific and practical conference „Modern research in world science”* (October 29-31, 2022) SPC “Sci-conf.com.ua”, Lviv, Ukraine. 2022. 1828 p. P.1300–1304 (0,18 д. а.).

20. Захаржевська А. А. Концепція удосконалення управління ризиками телекомунікаційних підприємств на антиципаційній основі. *Підприємницька, торговельна, біржова діяльність: тенденції, проблеми та перспективи розвитку*.

Матер. міжнар. науково-практ. конф. (м. Київ, 11.02.2020). Київ. ННІМП, ДУТ. 2020. 250 с. С. 94–97 (0,18 д.а.).

21. Захаржевська А. А. Управління ризиками в умовах цифрової трансформації телекомунікаційних підприємств в поствоєнний період. Міжнародна конференція для країн Європи „Цифрова трансформація як стратегічний напрям розвитку цифрової економіки в світі та в Україні” (м. Київ, Україна) 28 грудня 2022 р. С. 17–19. (0,18 д. а.).

22. Zakharzhevskaya A.A. Key factors that influence the development of risk management of telecommunications enterprises in the conditions of digitalisation of the economy. V Міжнародна науково-практична конференція „SCIENCE and INNOVATION of MODERN WORLD” 25-27.01.2023 р. (м. Лондон, Великобританія). (0,18 д. а.).

23. Zakharzhevskaya A. A. Strategic guidelines for risk management in telecommunications enterprises. *The 2nd International scientific and practical conference “Scientific progress: innovations, achievements and prospects”* (November 6-8, 2022) MDPC Publishing, Munich, Germany. 2022. 596 p. P.478–482 (0,18 д. а.).

АНОТАЦІЯ

Захаржевська А.А. Розвиток управління ризиками телекомунікаційних підприємств – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Державний університет телекомунікацій, Київ, 2023.

Дисертація присвячена поглибленню теоретико-методологічних засад та обґрунтуванню науково-організаційних рекомендацій щодо розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств у нових економічних реаліях.

У роботі розкрито сутнісну характеристику управління ризиками телекомунікаційного підприємства, встановлено особливості механізму розвитку управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах, запропоновано концепт його побудови, удосконалено методичні підходи до діагностики розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств. Виявлено тенденції розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств в нових економічних реаліях. Оцінено ключові чинники впливу та ефективність розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств.

Обґрунтовано напрями активізації розвитку управління ризиками та удосконалено наукові підходи до формування антисипаційного управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах. Запропоновано науковий підхід до модернізації механізму розвитку управління ризиками та розроблено науково-організаційний підхід до формування пулу стратегічних орієнтирів розвитку управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах.

Ключові слова: ризики, управління ризиками, розвиток, розвиток управління ризиками, телекомунікаційні підприємства, механізм розвитку управління ризиками, діагностика, активізація розвитку управління ризиками, стратегічні орієнтири.

ABSTRACT

Zakharzhevska A.A. Development of risk management of telecommunications enterprises - on the rights of the manuscript.

This dissertation is for obtaining Degree of Candidate of Economic Sciences in the specialty 08.00.04 – Economics and Management of Enterprises (according to the types of economic activities). – The State University of Telecommunications, Kyiv, 2023.

The dissertation is devoted to deepening the theoretical and methodological foundations and substantiation of scientific and organisational recommendations for the development of risk management of telecommunications enterprises in the new economic realities.

The work reveals the essential characteristic of risk management of a telecommunications enterprise and clarifies the scientific provisions for the formation of a unique trajectory of risk management development, the peculiarities of the mechanism of development of risk management in telecommunications enterprises are determined and the concept of its construction is proposed, methodological approaches to diagnosing the development of risk management of telecommunications enterprises are improved, in particular, the organisational outline and relevance of its implementation are substantiated using key macro-, meso- and micro-factors that influence the development of risk management on the basis of a 4-element system of indexes and calculations of taxonomic indicators and criterion assessment of the level of development with the corresponding evaluation indices, which makes it possible to outline the dynamics of changes in the researched sets of indicators, build a hierarchical multimodular risk map and determine the effectiveness of risk management development in a telecommunications enterprise.

The state is characterised and trends in the development of risk management of telecommunications enterprises in the new economic realities are revealed, and it is established that in 2021, the telecommunications sector of Ukraine was represented by 234188 economic entities (employing 165560 people, that is 2.2% from all employees). At the same time, the level of average monthly wages in telecommunications companies is higher than the same level of average wages in Ukraine by 20-40% in 2011-2019 and by 55% in 2020 and 2021). The key factors of influence and efficiency of development of risk management of telecommunications enterprises are assessed. It is proved that the level of internal capabilities to activate the development of risk management of telecommunications enterprises in general remains at an average level.

The positive dynamics and the highest value of the integral indicator of the level of risk management organisation at “Kyivstar” PJSC (0.704 in 2020) correlate with the highest volumes of net income from sales and net profit among the studied enterprises.

A certain jump in the organisation of risk management is inherent in Lifesell LLC (0.562 in 2019 and 0.662 in 2020). At a similar level to above average (0.640 in 2019 and 0.662 in 2020) the organisation of risk management at PJSC “VF Ukraine” remains. And a stable average level is supported by JSC “Ukrtelecom”, despite the drop in net profit in 2020 by almost two times. Using the risk qualimetry of the

studied telecommunications enterprises, carried out on the basis of the proposed hierarchical multimodular risk map, by calculating the concordance coefficient, it was calculated that the most influential risks are technological (93%), risks of digitalisation (64%), production risks (51%) and entrepreneurial risk (45%). At the same time, over the last period of time, the problem of the threat of cyber risks (38%) and investment risks (25%) has become quite acute.

The directions of activation of development of risk management of telecommunications enterprises are substantiated, in particular, the system of principles of intensification of development of risk management is specified taking into account the specifics of telecommunications enterprises, which includes general management, general risk management principles and principles specific to telecommunications companies, which made it possible to build a triangle of directions for activating the development of risk management of telecommunications enterprises, which are interconnected among themselves and cover the stages of the risk management process.

The scientific approaches to the formation of anticipation risk management in telecommunications enterprises are improved, based on weak and latent signals of potential deformations in the internal and fluctuations of the external environment and covering all business processes and business combinations of the enterprise to identify threats, risks and resource capabilities at any time period and take into account alternative scenarios of risk processes to ensure maximum readiness of the enterprise for each of the scenarios. A scientific approach to the modernisation of the mechanism for the development of risk management in telecommunications enterprises based on the combination and hierarchical structuring of the control and permissive compliance function is proposed and the implementation of proactive management methods based on anticipation and its integration into the overall management of the telecommunications enterprise, taking into account the organisational structure, behavior, culture and business context, which is a dynamic and iterative process, which will contribute to the development of a complex of strategic decisions and alternative scenarios, focused on ensuring the spectral flexibility of the risk protection of telecommunications companies by anticipating and mitigating various risk phenomena and building reliable information and communication chains. A scientific and organisational approach to the formation of a pool of strategic guidelines for the development of risk management in telecommunications enterprises is improved, based on: harmonisation of the combination of profit and value of risk; maximum positive effects; optimal volatility and probability of a positive outcome, which allowed us to develop a quadrivector model of risk management development at telecommunications enterprises and a model of the strategic intentions-risk relationship based on the principles of restoration: 3B „Build Back Better” and 3P „Priority of Private Providers”.

Keywords: risks, risk management, development, development of risk management, telecommunications enterprises, mechanism of risk management development, diagnostics of risk management development, activation of risk management development, pool of strategic guidelines for risk management development, efficiency of risk management development.